№ 197 ՇԱԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1913 ՇԱԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 197

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ օ ն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK“.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲ.
Սեպտ. 1-ից մինչեւ հոկտ. 1-ը—85 կ.
Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ) —20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մօսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ Площадь Биржи 8

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Դպրոց-պանսիօն եւ մանկապարտէզ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ՕՐԻՈՐԴ ԱՍՏՂԻԿ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9-ից: Պարապմունքները՝ սեպտեմբերի 5-ից:
Հասցէն՝ Улица Петра Великаго, № 16, փոխարքայի պալատի ետեւում:
(առ.) 752. 2—1

ԲԺ. Ա. ՇԻԽԵԱՆ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ
և վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը իր ՆՈՐ բնակարանում
Գանօվսկայա փող. № 23,
տելեֆօն № 15—30.
առ. 725. 5—5

ՑԱՒԱԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹ

Եթէ ուշի-ուշով քննելու լինենք մեր թեմական դպրոցների այժմեան դրութիւնը, կը տեսնենք, որ նրանց ներկայ կազմակերպութիւնը ոչ միայն չափազանց աննախանձելի է. այլ և ուղղակի ցոյց է տալիս ղեկավար մարմինների և հոգաբարձութիւնների անճարակութիւնը, անձեռնհասութիւնը, և կը համոզվենք նրանց վերակազմութեան, բարենորոգութեան անհրաժեշտութեան մասին:

Ներսիսեան դպրոցը ներկայումս ունի միայն 460 աշակերտ, Շուշու թեմական դպրոցն ունի 250, Երեւանի թեմ. դպրոցն ունի, հաւանօրէն, 300-ից ոչ աւելի: Եւ սակայն Ներսիսեան դպրոցը իր այժմեան հոյակապ շինութեամբ, իր նիւթական միջոցներով կարող է պատսպարել իր յարկի տակ աւելի քան 1000 աշակերտ:

Թիֆլիսի ամեն մի գիմնազիա կամ այլ միջնակարգ դպրոց ամենաքիչը 5—800, մինչև 1000 աշակերտ ունի, մինչ մեր բոլոր թեմական դպրոցները, եթէ ի մի հաւաքենք, չունեն 1000 աշակերտ:

Դա շատ ցաւալի երեւոյթ է:

Ժողովրդից հաւաքված և ստացվող դրամները պէտք է գործադրել այնպէս, որ նրանք ամենամեծ արդիւնքը տան ժողովրդին: Մի քանի հարիւր աշակերտներով մենք չենք կարող հզօր կերպով առաջ մղել հայ ժողովրդի կրթութեան և հայ լեզուի մշակման ու պահպանութեան գործը:

Ամեն տարի հարիւրաւոր երեխաներ մերժվում են դպրոցների վարչութիւններից տեղ չը լինելու պատճառով: Վարչութիւնները հոգ չեն տանում ստեղծել այդ տեղերը: Եթէ Շուշու թեմական դպրոցի պէս մի հաստատութիւն, նիւթական միջոցների սղութեան պատճառով՝ անկարող էր պահել 800—1000 աշակերտ, Ներսիսեան դպրոցը պարտաւոր էր և է այդ անելու, որովհետև նա ունի և համապատասխան շինութիւն և միջոցներ:

Ուրեմն կայ մի պատճառ, որ խոչընդոտ է հանդիսանում և չէ թոյլատրում, որ մեր թեմական դպրոցները կատարեն իրանց միսիան:

Մենք դեռ չենք խօսում այն աղաղակող փաստի մասին, որ մեր թեմական դպրոցները բաց են թողնում շատ համբակ աշակերտներ, որոնք յաճախ նոյն իսկ անսխալ և կանոնաւոր հայերէն մի շարադրութիւն գրել չը գիտեն և բոլորն են շատ գիտութիւններից և, որ գլխաւորն է, զուրկ՝ դաստիարակութիւնից:

Ժամանակ է, որ հոգևոր իշխանութիւնը և հայ հասարակութիւնը լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն մեր թեմական դպրոցների այդ անբաւարար վիճակի վրա և միջոցներ ձեռք առնեն արմատականապէս բարելաւելու այդ վիճակը:

Մեր թեմական դպրոցները պէտք է ամենալայն կերպով բանան իրանց դռները հայ ժողովրդի երեխաների առաջ:

Հ. Առաքելեան

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

I

Հայկական հարցը մնաց չը լուծված: Եւ շուտ էլ լուծվելու հաւանականութիւնը գրեթէ չքացաւ:

Նրա վերջին փազիսն այն եղաւ, որ մեծ պե[illegible]պանները, գումարվելով խորհրդակցութեան Կ. Պոլսում, զբաղվեցին հայկական րէֆօրմների մի նոր ծրագրի մշակմամբ և քննութեան առան ռուսաց դեսպանատան առաջին քարտուղար Մանդելշտամի կազմած րէֆօրմների մի նոր ծրագիրը, որ, դժբաղդաբար, հակաճառութեան հանդիպեց Գերմանիայի կողմից, և խնդիրը մնաց առկախ:

Թիւրքիան ինքն անկարող հանդիսացաւ ըմբռնել այն ճշմարտութիւնը, որ րէֆօրմների գործադրութիւնը Հայաստանում կարող էր միայն ամրացնել իր դրութիւնը Փոքր-Ասիայում:

Ռուսաստանն ևս անկարող հանդիսացաւ որևէ ակտիվ քայլ կատարել յօգուտ րէֆօրմների ներմուծման, և այն յոյսը, թէ մեծ պետութիւնները կը լիազօրեն Ռուսաստանը մտցնել րէֆօրմները կամ հսկել նրանց գործադրութեան վրա, չքացաւ Անգլիայի և Գերմանիայի բռնած դիրքի շնորհիւ:

Խորամանկ Ալբիօնը այս անգամ ևս օգտվեց հանգամանքներից իր սեփական շահերն առաջ տանելու և միացաւ Գերմանիայի հետ, որի կողմից ռուսների մուտքը Հայաստան կամ ռուսական ազդեցութեան ուժեղացումը անթոյլատրելի է նկատվում:

Բոլոր այս հանգամանքների, ինչպէս և միջամտութիւնների ու Թիւրքաց կառավարութեան կարճամիտ և անհեռատես քաղաքականութեան հետևանքն այն եղաւ, որ եթէ հայկական հարցը չը լուծվեց, դրա փոխարէն լուծվեց Թիւրքիայի տնտեսական բաժանման հարցը, իսկ տնտեսական բաժանումը աւելի կարևոր գործօն է հանդիսանում, քան քաղաքական բաժանումը:

Եւ գուցէ Թիւրքիայի տնտեսական բաժանումը Անգլիայի, Գերմանիայի և Ֆրանսիայի միջև (բաժանումը կատարված է այս երեք մեծ պետութիւնների միջև) կարողանայ լուծել հայկական հարցը:

Այդ տեսակէտից ուշադրութեան արժանի է «Рус. Сл.» թերթի մի յօդուածը, «Թիւրքիայի տնտեսական բաժանումը» վերնագրով, որի մէջ հարցը ըմբռնված է ճշդութեամբ և որի բովանդակութեան հետ կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին եկող անգամ:

Հ. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 սեպտեմբերի

Սիմլա.— Փակելով օրէնսդրական խորհուրդը, Հնդկաստանի փոխարքան, շօշափելով բալկանեան միջադէպը, ասաց, որ պետութիւնների միջև ընդհարում չեղաւ շնորհիւ Գրէյի և այլ արժանաւոր պետական գործիչների երեւան հանած մեծ տոկունութեան: Խօսելով իր՝ դէպի Թիւրքիան տածած անձնական վերաբերմունքի մասին, Հարդինգը ասաց, որ նա ցմայլվում է ու գլուխ խոնարհեցնում թիւրքերի առաջ: Մեծ Բրիտանիան ամեն հնարաւորը արաւ, որպէսզի օգնած լինի Թիւրքիային խորհուրդներով և մօրալ աջակցութեամբ. անգլիական կառավարութիւնը միանգամայն գիտակցում է status quo-ի պահպանման անհրաժեշտութիւնը Արաբիայի սրբազան քաղաքներում. նա հոգատար է օգնելու Թիւրքիային բարենորոգումները գործադրելու գործում և նրա դրութիւնը ամրապնդելու խնդրում: Հարդինգի կարծիքով, չը կան այնպիսի պատճառներ, որոնք զրկեն Թիւրքիային—բարենորոգումների հետևողական քաղաքականութիւնը իրականացնելու դէպքում—աշխարհի երկրորդ մահմեդական մեծ պետութիւն դառնալու հնարաւորութիւնից:

Դիմելով Պարսկաստանում տիրող կացութեան հարցին, Հարդինգը մատնանշեց, որ բրիտանական կառավարութիւնը ոգևորված է՝ Հարաւային Պարսկաստանում ուժեղ կառավարական իշխանութիւն տեսնելու անկեղծ ցանկութեամբ, և չէ կամենում թուլացած տեսնել Պարսկաստանի գերիշխանութիւնը, ողջունում է ժանդարմերիա կազմակերպելը շվեդացի օֆիցէրների ձեռքի տակ:

[illegible] ղեկացնում անգլօ-թիւրքական համաձայնութեան մասին, որ վերաբերում է Միջագետքին և Պարսից-ծոցին:

Դիմելով Հնդկաստանի մահմեդականներին ուղղված բարեկամական նախազգուշացումներին, Հարդինգը մատնանշեց, որ նրանք չը պէտք է մոռանան, որ մտնում են մի մեծ պետութեան կազմի մէջ, ուստի և չը պէտք է անհեռատես մեկնութիւն տան մահմեդականների համերաշխութեան գաղափարին, այլ պէտք է զարգացնեն այն միտքը՝ թէ անհրաժեշտ է հանգիստ դառնել ու զսպված լինել պետութեան արտաքին քաղաքականութեան հարցերում:

Ապա Հարդինգը յոյս յայտնեց, որ Սիմլայում կայանալիք չին-տիբէտական վեհաժողովը որոշակի վճռի կը յանգէ Տիբէտի ապագայ դրութեան և սահմանների վերաբերմամբ:

Դիմելով անգլիական գաղթավայրերում հնդկական ինքնավարութիւն մտցնելու հարցին, Հարդինգը ընդգծեց, որ հնդիկ կառավարութիւնը ընդունում է հնդիկների ցանկութիւնները և այդ ուղղութեամբ անում է ամեն հնարաւորը՝ նրանց աջակցելու համար, և վերջում ցաւ յայտնեց Արևելեան Բէնգալիայում սատկացած յանցագործութիւնների առիթով, որոնց մեղսակից են և ուսանողները:

—

Տուլուզա.— 3000 հրաւիրվածների ներկայութեամբ Պուանկարէն ճառ արտասանեց, որով մատնանշեց խաղաղութեան անհրաժեշտութիւնը. նա ասաց, որ ժողովուրդը շնորհակալ է հանրապետութիւնից Ֆրանսիայի պատերազմի վշտերից փրկելու համար, երկու մեծ ժողովուրդների միջև անքակտելի դաշնակցութիւն կնքելուն համար, թանգագին բարեկամական յարաբերութիւններ ձեռք բերելու և բոլոր հանգամանքներում սեփական շահերն ու պատիւը պաշտպանել կարողանալու համար: «Սակայն—յարակցեց պրեզիդենտը,—որպէսզի այդ պաշտպանութիւնը ապահով լինի, մենք հարկադրված ենք պահել ու վարժեցնել ուժեղ կարգապահ զօրք, նման այն զօրքին, որի հետ մենք քիչ առաջ հրաժեշտ էինք և որին ես բաղդաւոր եմ նորից բաւեն ողջունել» (ծափահարութիւն):

—

Թէհրան.—Քաղաքում ուժեղ նախընտրական պայքար է: Աչքի են ընկնում դեմօկրատների, բաբիստների, հոգևոր-ազգայինների և յետադիմականների կուսակցութիւնները: Աւելի գործունէութիւն ցոյց են տալիս դեմօկրատները, որոնք նոյնիսկ դիմում են ընտրողներին կաշառելու միջոցին:

—

Բաշտ.—Սեպտեմբերի 4-ին պետական խնամակալը հասել է Էնզելի:

—

Լօնդօն.— Յունաց թագաւորական զոյգը ժամանեց երէկ ցերեկով Դուվր և արտակարգ գնացքով մեկնեց Իստաբէրն:

—

Դուբլին.—Դուբլինի մօտ Ֆինգլէս գիւղում գիւղատնտեսական բանւորները լուրջ անկարգութիւններ առաջ բերին: Ոստիկանութիւնը ստիպված էր դիմել հրազէնի: Մի գիւղացի սպանված է:

—

Վիէննա.—Երէկվայ մեծ զօրախաղերի աւարտումից յետոյ գահաժառանգ արքիդուքսը իր լիակատար գոհունակութիւնը արտայայտեց զօրախաղերի պլանի և այն իրագործելու առիթով:

—

Հաագա.— Պարլամենտին ներկայացվեց 1914 թւի բիւջէն: Ներկայ ֆինանսական տարին աւարտվում է եկամուտների յաւելումով. 1914 թ. ծախքերը հաշւված են 253.345,818 գուլդէն, եկամուտները՝ 228.415,617:

—

Նիցցա.—Էլեքտրաքարշի երեք վագոն գծից դուրս գալով ընկան 15 մետր բարձրութիւնից: 12 մարդ սպանվեց, 30 վիրաւորվեց:

—

Տօկիօ.—Երէկվայ միտինգը բանաձև ընդունեց, թէ կաբինէտը մեծ վրիպումներ է թոյլ տուել Չինաստանի ների մէջ, որոնք գցում են Եապօնիայի պրէստիժը և խոչընդոտ են լինում եապօնական քաղաքականութեան յետագայ աջողութեան: Բանաձևը պահանջում է կաբինէտի հրաժարականը:

Տուգանվեցին 18 եապօնական օրաթերթ Աբէի սպանութեան մասին տեղեկութիւններ տպելուն համար: Զուօյի պաշտօնական օրգանը ենթարկվեց ամենամեծ տուգանքի՝ 800 իէնի:

—

Հէլսինգֆօրս.—Սէյմի բացման 50-ամեակի առիթով պատարագից յետոյ ապետական տանը կայացաւ հրաւիրվածների ժողով: Ճառեցին Միխէլինը և Դանի-Էլսօն-Կալմարին: Երեկոյեան տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ 240 հոգու ներկայութեամբ: Ալէքսանդր II կայսրի արձանի վրա դրվեցին պսակներ:

ՍՏՕԼԻՊԻՆԻ ԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 սեպտեմբերի

Կիէվ.—Եկան զինւորական, ծովային, ճանապարհների հաղորդակցութեան և ժող. լուսաւորութեան մինիստրները:

Ստատս-սեկրէտար Ստօլիպինի մահվան տարեդարձի առիթով մեծ տաճարում Ֆլավիան միտրոպոլիտը բազմաթիւ հոգևորականութեան սպասաւորութեամբ հանդիսաւոր պատարագ մատուցեց: Ներկայ էին մինիստրների խորհրդի բոլոր անդամները, գլուխ ունենալով Կօկօվցէվին, հանգուցեալի ընտանիքը և հարազատները, Պետական Խորհրդի և Դումայի անդամներ, գեներալիտէտը, բազմաքանակ պատգամաւորութիւններ կենտրօնական կառավարական հաստատութիւնների, շատ քաղաքների, զէմստվօների, ազգային ու միապետական կազմակերպութիւնների կողմից և հոծ աղօթողներ: Պատարագից յետոյ Պետական Դումայի անդամ միսիօնէր Միտրօցկին խօսեց հանգուցեալի յիշատակին: Ապա հոգեհանգիստ կատարվեց Ստօլիպինի գերեզմանի վրա: Դրվեցին արծաթեայ և թարմ ծաղիկներից բազմաթիւ պսակներ: Հոգեհանգիստ կատարվեց նաև Կիէվի բոլոր կրթական հաստատութիւններում:

Տեղի ունեցաւ ճանապարհորդական կայարանի հիմնադրութիւնը բոլոր մինիստրների ներկայութեամբ, որոնք հիւրասիրվեցին թէյով: Երեկոյեան նահանգապետի մօտ կայացաւ ճաշ, որին ներկայ էին բոլոր մինիստրները և պատուաւոր հիւրեր:

—

Պետերբուրգ.— Ստատս - սեկրէտար Ստօլիպինի մահվան տարելիցին ներքին գործերի մինիստրութեան եկեղեցում, նաև միւս մինիստրութիւնների շինութիւններում մատուցվեց պատարագ.

Պետ. Հեռ. Գործակալութիւնը պետութեան զանազան քաղաքներից հեռագիրներ է ստացել, որ տեղական իշխանութիւնների, աշակերտութեան և բազմաթիւ աղօթողների ներկայութեամբ կատարվել է հոգեհանգիստ:

—

Մօսկվա.—Հոկտեմբերի 17-ի միութեան կենտրօնական կոմիտէտում կատարվեց հոգեհանգիստ, յետոյ կայացաւ կոմիտէտի նիստը՝ նուիրված ստատս-սեկրէտար Ստօլիպինի յիշատակին:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 սեպտեմբերի

Բէյրութ.—Տեղեկանալով, որ բարենորոգումների երդուեալ հակառակորդ Բօխիր-Սամի-բէյը նշանակվել է վալիի պաշտօնում, տեղական նոտաբլները բողոք ուղարկեցին Կ. Պոլիս նրան նշանակելու դէմ և միջնորդում են թողնել հին վալիին:

Լիբանանի նահանգապետի վրա երկու անգամ ատրճանակ պարպեցին: Չարագործները մնում են անպատիժ:

—

Հռոմ.—Մամուլը գոհունակութեամբ ընդգծում է այն տեղեկութիւնը, որ ստացել են մի խումբ իտալացի դրամատէրեր Ադալիա նաւահանգստից՝ [illegible] ունենն, որ իտալացի դրամատէրերին, որ ձեռք բերած ունեն 50 տարով այդ շրջանում երկաթուղի կառուցանելու կօնցէսիան, կաջողվի նոր երկաթուղու օգնութեամբ նոր շուկայ ստեղծել Իտալիայի ապրանքները սպառելու համար:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 սեպտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Թիւրք և բօլգար պատգամաւորների խորհրդակցութիւնը տևեց ցերեկվայ ժամը 3—6: Սահմանի հարցը վերջնականապէս լուծվեց: Նոր սահմանը անցնում է Մարիցայի գետաբերանից դէպի Ռէզվայա գետի բերանը՝ Ինիադայից դէպի հիւսիս: Դիմօտէկան, Ադրիանուպօլիսը և Կըրք-Քիլիսէն դառնում են Թիւրքիայի սեփականութիւն, Մալօ-Տիրնօվօն, Մուսթաֆա-փաշան և Օրթա-քեօյը՝ Բօլգարիայի: Սկզբունքով վճռված է ազգութիւնների հարցը: Վաղը, ցեր. ժ. 3-ին, երկու կողմերի պատգամաւորները նորից կը ժողովվեն խորհրդակցելու գերիներին փոխադարձաբար յանձնելու հարցի մասին: Թիւրքիան հրաժարվում է վճարել վարձատրութիւն գերիների պահպանութեան համար:

—

Սօֆիա.—Սերբիայի հետ գերիների փոխանակումը շարունակվում է: Բօլգարների գերիների թիւն է 2893, սերբերինը՝ 3901, որոնցից 29 օֆիցեր են: Բօլգար գերիների թւում կան 70—80 տարեկան գիւղացիներ, որոնց կացարանները Կօուլայի շրջանում սերբերը հրի ու սրի են մատնել, նաև 150 մակեդօնացի կամաւոր, որոնց սկզբում Սերբիան յայտարարեց աւազակներ, իսկ յետոյ համաձայնեց հայրենիք ուղարկել:

Բօլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է. «Լօնդօնում պաշտօնավարող յունաց դեսպանի յայտարարութիւնը, թէ երբ Բօլգարիան խնդրել է մեծ պետութիւններին չը հրատարակել հիւպատոսական հաղորդագրութիւնները այն էկցէսների վերաբերմամբ, որ իբր կատարում են բօլգար զօրքերը, միանգամայն սուտ է: Բօլգար կառավարութիւնը, ընդհակառակն, կը ցանկանար տեսնել մեծ պետութիւնների հիւպատոսների հա-

զորդագրութիւնները հրատարակված, որպէսզի հնարաւորութիւն տուած լինի Եւրոպայի հասարակական կարծիքին, համոզվելու թէ սերբ-յունական մեղադրանքների խոշոր մասը հանդիսանում է միստիֆիկացիա։

—

Բէլգրադ.—Համաձայնութիւն կայացաւ Յունաստանի հետ Գէվգէլիից դէպի հարաւ ընկած սահմանաբաժան գծի մասին։ Սահմանը անցնում է Սէխովօ գիւղի մօտից։ Սահմանաչափ մասնաժողովը շարունակում է իր աշխատանքները։

Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ նուաճված երկիրներում մտցվեցին Թագաւորութեան բոլոր օրէնքները, բացի հարկային սիստեմից։

Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչների՝ սերբիական արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ ձեռք առած քայլերի առիթով, որոնք հետամուտ են պնդելու, որպէսզի սերբերը հեռանան իրանց գրաւած ռազմակէտերից, որոնք արդէն մուծված են ալբանական երկրի կազմի մէջ,—պաշտօնական «Սամօուպրավան» գրում է. «Կամենալով նոր ապացոյց տալ, որ Սերբիան միշտ էլ պատրաստ է ընդառաջելու մեծ պետութիւնների ցանկութիւններին, սերբիական կառավարութիւնը ի տեղեկութիւն է ընդունել այդ ցանկութիւնը։ Զինուորական մինիստրութիւնը արդէն պատշաճ կարգադրութիւնը արել է»։

Ալբանների սերբ սահմանապահ գծի վրա յաճախակի յարձակում գործելու առիթով կառավարութիւնը բողոքով դիմեց Ալբանիայի չէզոքութիւնը երաշխաւորած մեծ պետութիւններին և խնդրեց շուտով մտցնել ժանդարմէրիայի ինստիտուտ, որ ինքնին գրաւական է խաղաղութեան և կարգ ու կանօնի։ Մինիստրների խորհուրդը վճռեց ուժեղացնել ալբանական սահմանագլխում պահակախմբերի քանակը և եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել՝ առնաուտների ասպատակութիւնների առաջն առնելու համար։

—

Վիէննա.—«Կօր. Բիւրօյին» հեռագրում են Վալօնայից. «Չը նայած որ Էսադ փաշան հանդիսանում է ժամանակաւոր ալբանական կառավարութեան անդամ, նա ձեռք է առել կառավարութեան դէմ ուղղված քայլեր։ Երկրի ամեն կողմից կառավարութեան անունով ստացվում են Էսադ-փաշայի գործելակերպը դատափետող հեռագիրներ։ Կառավարական շրջաններում ցոյում ձեռք է ձգել խոշոր պետական գումար»։

ԻՍԼԱՄԸ ԵՒ ՀԱՄԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ*)

XII

1905 թ. Թուրք-հայկական ընդհարումներից յետոյ մահմեդական էմիսարների թիւը աւելի շատացաւ։ Սկզբում, երևի հետաքրքրութիւն չը զարթեցնելու համար, նրանք իրանց իրանց ձևացնում էին խանութներից փախած։ Ժամանակի ընթացքում այդպիսիների գալն ու անյայտանալը այնքան սովորական դարձաւ և շատ ու քիչ ուշադրութիւն դարձնողներն էլ այնքան ընտելացան, որ այլ ևս ոչ հարցնող, ոչ հետաքրքրվող եղաւ։

Ամենահետաքրքրականն այն է, որ էմիսարները ամենևին չէին նմանում ոչ մրգավաճառի, ոչ թէյարան պահողի և ոչ պարապ թափառողի. բոլորն էլ կոկիկ հագված ոսկի շղթայով, ոսկի մատանիներով, որոնք նայողի վրա աւելի ինտելիգենտ մարդու տպաւորութիւն էին թողնում։

Չը մոռանամ ասել, որ սրանք երկար չէին մնում, գալիս էին, մի քանի շաբաթ կամ ամիս ապրում ու անյայտանում, իրանց տեղը թողնելով ուրիշներին։

Ովքե՞ր էին դրանք. այդ մենք չը գիտենք և գիտենալու էլ կարիք չը կայ. բաւական է, որ նրանց յայտնի միսսիայով գալը և ապրելը հետաքրքիր մարդու աչքին էին զարնում. բաւական է, որ իւրաքանչիւրը լռիկ-մնջիկ իր գործն էր կատարում։

Այդպիսիների գործունէութեան առանցքը կազմում է դրամի հանգանակութիւնը։ Թիւրքիայի վերջին պատերազմից սկսած՝ այս երկրի մահմեդականութիւնը միլիօնների գումարներ է փոխադրել Թիւրքիա, գլխաւորապէս հրէաների միջոցով։ Չը մոռանամ ասել, որ վերջերքում յայտնվեց, որ դրամի փոխադրութեան գործին մասնակցել է նաև մի հայ, անշուշտ ոչ որպէս գաղափարակից նրանց հետ, այլ որպէս նրանցից վարձված։

Մի խօսքով՝ համիսլամութիւնը իր ցանցի մէջ է առել Թուրքեստանի ամբողջ մահմեդականութիւնը, առանց դասակարգի խտրութեան, որի գործունէութեան գաղտնի մնալուն պակաս չէ նպաստում այն հանգամանքը, որ գործի գլուխ են անցել շատ հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ, որոնց էլ միայն յայտնի պէտք է լինի նպատակի գաղտնիքը։ Մահմեդական ամբոխը, որ մեծ հաւատք ու վստահութիւն ունի այդպիսի հեղինակութիւնների վրա, շատ հաւանական է, որ բուն նպատակի մասին ոչ մի տեղեկութիւն չունի, սակայն դա չէ կարող խանգարել, որ նա հրաժարվի դրական մասնակցութիւնից։ Իր հեղինակաւոր քայլերի վրա այնքան մեծ վստահութիւն ունեցող տարրի համար մանրամասնութիւնները պէտք էլ չեն, բաւական է և այն, որ նա գիտէ, որ հարցը դառնում է իսլամութեան, նրա ապագայ հզօրութեան ու փառքի շուրջը, որոնց սիրոյն նա պարտական է զոհելու ամեն ինչ, թէկուզ իր կեանքը։

Մենք ոչ մի կասկած չունինք նման հեղինակութիւնների գոյութեան մասին, որոնք գործի գլուխն անցած՝ գործում են որոշ ծրագրով ու հրահանգով։ Այսպիսիք են, որ տեսանելի են ամբոխին և իրանց հասարակական դիրքով վստահութիւն են ներշնչում ստորին խաւերին։ Այստեղից պարզ է, որ անշուշտ կան և աւելի բարձր հեղինակութիւններ, որոնք էլ՝ իրանց կարգին՝ վստահութիւն են ներշնչում ամբոխի գլուխն անցած հեղինակաւորներին։

Մենք գիտենք, որ ամբոխից մինչև ամենաբարձրը շատ աստիճաններ կան և իւրաքանչիւր աստիճանի վրա առանձին հեղինակութիւններ են կանգնած, որոնց միջոցով էլ հաղորդակցութիւն է պահպանվում ամբոխի և բարձրագոյնի միջև։

Արդ՝ ովքե՞ր են այդպիսիք մահմեդականութեան մէջ։

Եթէ մենք տալու լինենք այս հարցը, բնականաբար այդպիսիք որոնելու համար մեր աչքը պէտք է դարձնենք դէպի Թիւրքիա ու սկսենք Ըլդըզի պալատից, դէպի Բուխարա, դէպի Խիվա։ Աւելորդ չի լինի որոնումներ անել նաև Աւղանստանում և Պարսկաստանում, բայց Թուրքեստանի համար բաւական են և առաջինները։

XIII

Ինչպէս տեսան ընթերցողները, Թուրքեստանը համիսլամութեան համար ոչ միայն պարարտ, այլ և պատրաստի հող է ներկայացնում։ Այդ են հաստատում արտաքին բոլոր նշաններն ու երևոյթները։

Բայց արդեօք Թիւրքիան կարօղ է յոյս դնել Թուրքեստանի, որպէս և Կովկասի և միւս երկիրները պատրաստականութեան տևականութեան վրա։

Ի հարկէ՝ ոչ։

Ամեն ժամանակ ու ամեն դէպքում ամբոխը հանդիսանում է որպէս կոյր զէնք ղեկավարող շրջանների ձեռքում։

Այսպէս է նաև մահմեդական ամբոխը։ Սրան համիսլամական գաղափարի և նրա շուրջը դարձող գործողութիւնների հետ կապող միակ ծանօթ, ամբոխի մտքին մատչելի և նրան հմայող ուժը հանդիսանում է կրօնը։ Եւ ամբոխի ղեկավարներն էլ խօսում են միայն ու միայն իսլամական կրօնի անունից։

Բայց այն կապը, միութիւնը, որ համակավարողների շուրջը, չի կարող տևական լինել։ Որքան հեռու են միմեանցից դասակարգային աստիճանները, նոյնքան տարբեր լինելու են նաև նրանց շահերը, նպատակները, աշխարհահայեացքը։ Եթէ մահմեդական ամբոխին համիսլամութեան հետ կապողը գլխաւորապէս իսլամի կրօնն է, նոյն կրօնը չէ, որ ամբոխից բարձր կանգնած դասակարգերին կապում է համիսլամութեան հետ։

Ուրեմն այդ միութիւնը հնարաւոր է մինչև այն րոպէն, երբ կը հասնի տարբեր շահերի, նպատակների ու ձգտումների բախման ժամը։ Այդ նպատակները, շահերը, ձգտումները և այլն այնքան տարբեր են ու բազմատեսակ, որ հնարաւորութիւն չը կայ մի առ մի թւելու։

Հէնց երէկ էր, որ ահագին աղմուկ ու թմբուկով յայտարարվեց բալկանեան սլաւոնների միութեան ակտը։ Դրան յաջորդեց սրի շաչիւնը և թնդանօթի որոտը ի սէր Թիւրքիայի լծի տակ տառապող քրիստոնեաների ազատութեան։ Եւ քրիստոնեայ եղբայրների ազատութեան սուրբ գաղափարն էր, որ ոգևորում էր բալկանեան դաշնակիցների զինուորներին. նոյն ազատութեան անունից էր, որ խօսում և խրախուսում էին ամենքին միևնոյն դաշնակցութեան հրամանատարները, կառավարութիւններն ու թագաւորութիւնները։

Բայց մենք շուտով տեսանք, որ այդ բոլորի մէջ անկեղծ էր զինուորի զոհաբերութիւնը և ժողովրդի զրկանքը։ Կառավարութիւններն, իրանց թագաւորներով հանդերձ, բոլորովին այլ նպատակի էին ձգտում։ Մենք տեսանք, որ նրանցից իւրաքանչիւրը՝ քրիստոնեաների ազատութեան հրապուրիչ դիմակի տակ՝ առաջ էր քշում իր քաղաքական տարբեր ծրագիրը։ Այն ժամանակ, երբ կռուի դաշտից յաղթական ելնող զօրքը պատրաստվում էր կատարելու իր յաղթանակի տօնը, թագուն նպատակները բոլոր բաղխեցին, և սկսեց կրկին սրի շաչիւնը և թնդանօթի պայթիւնը, միայն թէ այս անգամ միմեանց դէմ։

Նոյն և աւելի մեծ վտանգ դամոկլեան սրի նման կախված է նաև մահմեդականութեան գլխին։

Այսպէս, ուրեմն, որ տեսակէտից էլ քննելու լինենք, կը տեսնենք որ համիսլամութեան գաղափարն երկու բան է վիճակված, այն է՝ նա կամ պիտի մնայ իբրև անիրագործելի մի գաղափար և կամ՝ ամենադաժան դիպուածում՝ վերջանալու է որևէ ձախող փորձով, և այն՝ ի վնաս մահմեդական խաղաղ ազգաբնակութեան։

Ա. Ե. Մուրադեան

Սամարղանդ

*) Տես «Մշակ» № № 184, 185, 189, 190, 191, 192, 194, 195 և 196։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՂՂՎԱԾ «ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Շամախի, 1 սեպտեմբերի

Ի սրտէ ցաւակցութիւնս եմ յայտնում «Մշակի» անխոնջ և ազնիւ աշխատակից Յովհաննէս Տէր-Մարկոսեանի անժամանակ մահվան առիթով։ Ցանկանում եմ, որ հանգուցեալի պէս գործող մշակներ անպակաս լինեն։

Հանգիստ քո աճիւնին իսկական մշակ։ «Մշակին» սիրող և յարգող՝

Գ. Ներսէսեան

—

Մերվ, 27 օգոստոսի

«Մշակի» ազնիւ, անխոնջ աշխատաւոր, իմ թանգագին և բարի բարեկամ Վանօյի մահվան լուրը շշմեցրեց ինձ։ Ընդունեցէք իմ անկեղծ ցաւակցութիւնը։

Տէր-Մարկոսեանի երկարամեայ պտղաբեր գործունէութիւնը թող լինի իբրև ուղեցոյց աստղ երիտասարդ սերնդի համար, առանց խտրութեան ուղղութիւնների։

Մարտիրոս Աբրահամեան

—

Երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ, Թիֆլիսում վախճանվեց «Մշակի» խմբագրութեան անդամ և հրատարակիչ Յովհաննէս Տէր-Մարկոսեանը։

Յովհաննէս Տէր-Մարկոսեանը իր մասնակցութիւնը «Մշակի» խմբագրական գործերում սկսել է իր պատանեկական օրերից, մնալով մինչև մահը հաւատարիմ Գրիգոր Արծրունու գաղափարներին և նրա անբաժան աջակիցը «Մշակի» գործերում մինչև իր մահը։

Շուրջ 40 տարի նա պարապել է լրագրական աշխատանքով, և այդպիսի մի չարքաշ գործի դիմանալ հայ իրականութեան մէջ, այն էլ 40 տարի, նշանակում է ունենալ վերին աստիճանի անշահախնդիր բնաւորութիւն և երկաթեայ համբերութիւն։

«Մշակի» խմբագրութիւնը կորցնում է լիբերալիզմի մաքուր սկզբունքին հաւատարիմ մի աշխատակցի և ուրեմն Գրիգոր Արծրունու գաղափարների հաւատարիմ աւանդապահին։

Ամենքը, ովքեր նրան ճանաչում էին, յարգում և սիրում էին նրան։

Յարգանք լրագրական համեստ ու մաքուր աշխատաւորին։ («Նոր Մամուլ»)

ՊԱՐԶՑԷՔ ՎԵՐՋԱՊԷՍ

—

«Приаз. Край» թերթը մի յօդուածի մէջ, խօսելով հայոց ծխական դպրոցների և կառավարչական վերջին կարգադրութեան մասին, [illegible] պահանջվում է քաղաքական բարեյուսութեան մասին տեղեկութիւն, այն ևս՝ վերջին 8 տարվայ ընթացքում։ Եւ հիմնվելով այդ տեղեկութեան վրա, նա, ամենայն իրաւամբ այդ պահանջը գտնում է անարդար և վնասակար դպրոցական գործի համար։

Արդ, ինչպէս յայտնի է, Կաթողիկոսի հրատարակած կոնդակի մէջ այդպիսի 8-ամեայ պահանջ չը կայ. այդ պահանջը չը կայ և փոխարքայի գրութեան մէջ։ Այդ պահանջը կայ միայն Մեսրոպ եպիսկոպոսի շրջաբերականի մէջ, որ պահանջում է ներկայացնել տեղեկութիւն ուսուցչի վերջին 8-ամեայ պաշտօնավարութեան մասին։

Մեզ թւում է, որ առաջնորդները պարտաւոր էին հիմնել իրանց շրջաբերականները միայն Կաթողիկոսի կոնդակի վրա, որ պատուիրում է տեղեկութիւն տալ նախանգամեհին միայն նոր հրաւիրվող ուսուցիչների մասին։ Ո՞ր կարգադրութեան, կանոնի կամ նկատման վրա է հիմնված 8-ամեայ պահանջը. ահա այդ պէտք է բացատրէք։

Դժբաղդաբար, մինչև այսօր ոչ Էջմիածինը, ոչ Մեսրոպ եպիսկոպոսը չը շտապեցին բացատրել խնդիրը, մինչ դա հարցի կարևոր կողմն է, որովհետև հարցը միանգամայն փոխվում է, եթէ պահանջվում է տեղեկութիւն ուսուցչի վերջին 8-ամեայ գործունէութեան մասին։

Կան հարցեր, որտեղ լռութիւն պահելը ուղղակի յանցանք է, որովհետև նա առիթ է տալիս զանազան թիւրիմացութիւնների։ Եւ ահա, ինչպէս տեսանք, ռուս թերթը հիմնվում է այդ պահանջի վրա և իրաւամբ ցաւ յայտնում, որ այդպիսի անտեղի պահանջը կարող է զրկել դպրոցները լաւագոյն ույժերից։

Նորից կրկնում ենք, Էջմիածինը պարտաւոր է լուսաբանել այդ հարցը։ Հ. Ա.

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

ՈՎ Է ՃԻՇՏ ԱՍՈՒՄ

I

Իբրև ընթերցող՝ կուզէի իմ տպաւորութիւնը հրապարակով յայտնել այն կարևոր հարցի մասին, որ այս վերջերս բուռն քննադատութեան առարկայ դարձաւ մի կողմից «Հօրիզօնի», իսկ միւս կողմից «Մշակի»—առաւելապէս Հ. Առաքելեանի միջև։ Եւ, կարծում եմ, այդ երկու թերթերի համար էլ հետաքրքրական և ունկնդրելի պիտի համարվի իրանց ընթերցողի կարծիքը։

Այդ հարցը վերջերս հրապարակ հանված՝ կովկասահայ եկ.-ծխական դպրոցներում պաշտօնավարելու հրաւիրվող ուսուցիչների բարեյուսութեան և մարմնաւոր իշխանութիւնից ևս հաստատվելու հարցն է, Այս մասին ես առաջինը իմացայ «Հօրիզօնից» պաշտօնապէս, և, առաջին նուագ, շատ իրաւացի գտայ նրա զայրոյթն ու վրդովմունքը մեր հոգևոր իշխանութեան դէմ, որ, ըստ «Հօրիզօնի», այդպէս լուռ, համակերպող և անբողոքարկու է մնացել հայ դպրոցների ներքին անկախութեան ոտնահարման դէմ։ Մի կարևոր և հայ ու օտար մամուլին հետևող շրջանում ես յայտնում եմ իմ զարմանքը «Մշակի» լռութեան մասին այս կենսական հարցի ծեծված միջոցին։ Փորձառու և խիստ ընթերցասէր մէկը յայտնում է, որ «Մշակը» անշուշտ ուսումնասիրում է հարցը, որ յետոյ խօսի այդ մասին։ Եւ, իրօք, Հ. Առաքելեանի մի կարգ շարունակական յօդուածները եկան արդարացնելու այդ մարգարէութիւնը։

Երկու կողմերից այդ հարցի մասին գրվեցին բաւական յօդուածներ, անգամ առաջնորդողներ։ Հասարակութեան համար մութ մնացած կէտերը, Կաթողիկոսի ու ռուսաց կառավարութեան միջև փոխանակված գրագրութեան պատճէնները, մագիստրոս եպիսկոպոսի խաղացած դերը արծարծված հարցում... և այլն արդէն հրապարակուած են, ուստի փաստօրէն կարելի է դատել և յայտնել, թէ ո՞վ է ճիշդ ասում։

Արդեօք «Հօրիզօ՞նը», թէ՞ «Մշակը»։ Հանդէս բերված հարցը այնպիսին է, որոնց վերաբերմամբ, ինչպէս ասացինք, երկու կարծիք լինել չէ կարող։ Հապա ինչու և ինչ պատահեց, որ «Մշակ» ու «Հօրիզօն» բոլորովին տարբեր ուղղութիւններ բռնեցին և տարբեր անձանց մեղաւոր ներկայացրին։

Երկու կողմերի դիրքն ու ճշմարտախօսութիւնը կարելի է պարզել միայն բանակռւող կողմերի տուեալներով, որոնց և դիմում եմ։

II

«Հօրիզօնը» առաջինը մի ազդու և Վեհին մեղադրող խմբագրականով ձայն բարձրացրեց հայ դպրոցների ներքին անկախութիւնը վտանգող, հայ ուսուցչի իր պաշտօնում հաստատվելը նախանգապետներից կախման մէջ թողնող նոր օրինագծի դէմ, իսկ այս նոր օրինագծի գործադրութիւնը մի շրջաբերականով պարտադիր էր դարձրել Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ մագիստրոս Մեսրոպ եպիսկոպոսը։

Ասել է թէ՝ «Հօրիզօնը»՝ նախքան իր դղրդացնող խմբագրականը հրատարակելը, կարող էր անձամբ դիմել առաջնորդ Մեսրոպին, մանաւանդ որ վերջինս նրա persona grata-ն է, և տեղեկանալ մանրամասնութիւններ այս նոր օրինագծի մասին։

Ես չեմ կարծում, որ «Հօրիզօնի» խմբագրութիւնն այդ դիմումն արած չը լինի Մեսրոպ եպ.-ին. նախ՝ որ դա՝ թերթի պարտաւորութիւնն էր հէնց, երկրորդն էլ՝ կասկածից դուրս ու յայտնի է «Հօրիզօնի» և Մեսրոպ եպ.-ի մտերմութիւնը։ Ուրեմն «Հօրիզօնը» չէր կարող դիմած չը լինել իր մտերմին, իսկ դիմած դէպքում՝ ինչպէս է որ եպիսկոպոս Մեսրոպը չէ պատմել նրան այն ամբողջ անցն ու դարձը, որ մանրամասնաբար բոլորս իմացանք «Մշակից»։ Անհնար ու անտրամաբանական է, որ Մեսրոպ եպիսկոպոսը մէկ առ մէկ «Հօրիզօնի» վարիչներին ասած չը լինի Կաթողիկոսի դիմումը փոխարքային և բարձր կառավարութեանը, անկարելի է նաև՝ որ Մեսրոպ եպիսկոպոսը շեշտած չը լինի իր՝ այդ միսսիայով Պետերբուրգ մեկնելը, անաջող դարձը և կառավարութեան ու փոխարքայի պահանջը, որ Կաթողիկոսն իրագործէ նոր օրէնքը հայ եկ.-ծխական դպրոցների ուսուցիչների վերաբերմամբ։

Արդ, եթէ այս բոլորը երէկ սինօդի անդամ և այժմ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ և արծարծված հարցի ծագումից մինչև վախճանը խիստ իրազեկ Մեսրոպ եպ. պատմել է «Հօրիզօնի» վարիչներին, ապա ինչպէս և ինչ նպատակով հրապարակ նետվեց «Հօրիզօնը» և այնքան դափ հասանեց ու փողի բարձրացրեց ու իրար տուեց Կաթողիկոս ու Էջմիածին։ Սա մի կատարեալ առեղծուած է։ Հակառակն ընդունենք։ Եթէ «Հօրիզօնի» վարիչները դիմել են առաջնորդ մագիստրոսին և սա այդ ամբողջ յարաբերութեան գործը չէ պատմել նրանց և ակամայից կամ դիտաւորեալ թոյլ է տուել, որ «Հօրիզօնի» էջերում այդքան մրոտվի, դատապարտվի Կաթողիկոսը, Էջմիածինը և հոգևոր բարձր իշխանութիւնը, որի մի ներկայացուցիչն է հէնց ինքը մագիստրոսը, ապա պէտք է այդ նորանշան «լուռ դիւանագէտին» հրաւիրել ամենախիստ պատասխանատուութեան։

Ընդունենք մի րոպէ, որ ոչ հօրիզօնականներն են դիմել յայտնի հարցի առիթով իրանց Մեսրոպին, ոչ առաջնորդ Մեսրոպն է նրանց պատմել «Մշակում» յետոյ հրապարակվածները. բայց այդ ինչպէս է որ «Հօրիզօնի» աղմկալի խմբագրականից, «Кавказъ»-ի հետ խիստ բանակռւի բռնվելուց յետոյ՝ գործին բազմակողմանիօրէն իրազեկ Մեսրոպ եպիսկոպոսը պարտք չը զգաց գրելու «Հօրիզօնին», որ բարձրացրած աղմուկը, Կաթողիկոսին քաշքշելը և այլն... աւելորդ են, որովհետև հարկ եղած դիմումները Էջմիածինը հէնց իր միջոցով կատարել է և արդիւնքի չէ յանգել և անհրաժեշտ է հնազանդել կառավարութեան պահանջին։

Այս ենթադրութիւններից ո՛ր մէկը և ընդունելու լինենք, յամենայն դէպս կորեկտ չի երևում «Հօրիզօնը» և անպայման մեղաւոր է հանդիսանում հայ ուսուցչի ճակատագիրը նախանգապետական հաստատումից ազատ պահելու միսսիայով Կաթողիկոսի կողմից իբր պատգամաւոր Պետերբուրգ գնացած սինօդի անդամ Մեսրոպ եպիսկոպոսը, որին մի corpora inoxia է ներկայացրել «Հօրիզօնը» և դատապարտութեան սլաքները անիրաւացիօրէն ուղղել հոգևոր ծայրագոյն իշխանութեան դէմ, երբ վերջինս կատարել է անհրաժեշտ դիմումները ու կրկին հրաւիրվել կատարելու մինիստրութեան պահանջը։

Անգամ եթէ դարձեալ ընդունենք, որ «Հօրիզօնը» անտեղեակ (??) է եղել Էջմիածնի և ռուսաց կառավարութեան միջև շօշափված հարցի առիթով տեղի ունեցած գրագրութեանց, ապա նա՝ «Հօրիզօնը» պէտք է համբերատարութեամբ լսէր Հ. Առաքելեանի՝ «Մշակում» հրատարակածները։ Դեռ վերջինիս խօսքը չը լրացած, «Հօրիզօնը» «դինիմի սէօյլի» խօսքերով, սիրտ խառնող ու նողկանք շարժող «դաւաճան» և այլ բառերով նկրտեց խօսքը կտուրը գցել, «Մշակին» Էջմիածնի «փաստաբան» ներկայացնել և առանց Մեսրոպի ապիկարութիւնն ու մեղաւորութիւնը խոստովանելու՝ նիզակներ ճօճել Էջմիածնի դէմ՝ հայ դպրոցի ու հայ ուսուցչի ինքնավարութեան ու անկախութեան վտանգվելու առիթով։ Միջանկեալ այստեղ ասեմ, որ եթէ կապտվել ու կապտվում են մեր ազգային ինքնավարական իրաւունքները, ապա թող այդ առիթով իրանց խղճի հետ հաշւի նստեն նրանք, որոնք տարիներ շարունակ ոչինչ չը խնայեցին վարկաբեկելու, հեռացնելու իշխանութիւնից Էջմիածինը, որ այսօր «Հօրիզօնի» էջերում համարվում է պատասխանատու և առանց նշանակի։

Վերջապէս «Մշակում» լոյս տեսան մինիստրութեան և փոխարքայի՝ Կաթողիկոսին գրած թղթերի պատճէնները, ու յայտնի է թէ դրանք ինչ էին պարունակում։ Այս բոլորից յետոյ պարզվում է, որ «Հօրիզօնի» բարձրացրած աղմուկը այլ աստառ ունէր, որ դա չէր բղխում ազնիւ դրդապատճառներից, այլ իրան յայտնի (ցոյց տուի թէ ինչու յայտնի պէտք է լինէր) փաստերի սուտ անգիտութեամբ աշխատում էր միայն ազգային նահատակ երևալ, ժողովրդականութիւն շահել ազգային իրաւունքներ պաշտպանելով (??) և չքմեղել մագիստրոսին։

Մօտիկ անցեալում, երբ օսմանեան երկրորդ պառլամենտական ընտրութիւններին հեռատես և ժողովրդանուէր հայ կուսակցութիւնները պայքարում էին հայահալած Իթթիհադի գերիշխանութեան դէմ՝ բացի Դաշնակցութիւնից, «Հօրիզօնը» հզօրագոյնս ձայն էր բարձրացնում հետևել Դաշնակցութեան և Թիւրքահայ ժողովրդի շահերից առաջնորդվելով չը թշնամանալ Իթթիհադի կամ երիտասարդ-թիւրքերի հետ։ Իսկ այսօր, երբ ռուսաց կառավարութիւնն արդէն պահանջ է դրել Կաթողիկոսի առջև, հակառակ վերջինիս ամեն կարգի դիմումների և մագիստրոսի էլ անձնական բանակցութեան, նոյն «Հօրիզօնը» դրդում է հայ իշխանաւորին բողոքել ռուսաց կառավարութեան այդ պահանջի դէմ, առանց ի նկատի ունենալու աւելի փափկանկատ հանգամանքներ։

Եւ այդ դէպքում ինչ պիտի շահի Էջմիածինը։ Արդեօ՞ք «ժողովրդասէր, Էջմիածնի շահերի անկաշառ պաշտպան, զտիւ և զգիշեր ազգային շահերի պաշտպանութեան վրա անթարթ հսկող» անմիաբան միաբաններով հայոց հոգևոր Պետը կը կարողանայ ցանկալի արդիւնքը ձեռք բերել։ Ահա ձեզ հասարակական կարծիք ղեկավարող, ազգային իրաւունքների «պաշտպան» թերթի քաղաքականութեան ձևերն ու հետևանքները...

III

«Հօրիզօն» և «Մշակ» թերթերի ընթերցումից ստացածս տպաւորութիւնը խնդրի առարկայ եղող հարցի մասին և իմ արած ենթադրութիւնները յանգում են հետևեալ եզրակացութեան.

ա) Դոնէ Մեսրոպ եպ.-ի շրջաբերականը հրատարակելուց յետոյ՝ «Հօրիզօնին» չէր կարող յայտնի չը լինել Էջմիածնի դիմումները ռուսաց կառավարութեան առաջ՝ պահպանելու հայ դպրոցների անձեռնմխելի ինքնավարութիւնը կամ 1874 թւի օրէնքի անխախտ պահպանումը։

բ) «Հօրիզօնը» և Մեսրոպ եպ.-ը միացած աշխատել են մեղապարտ ներկայացնել Էջմիածնին և մէջտեղում չքմեղել Մեսրոպ եպ.-ին, որ շնորհք ու ընդունակութիւն չէ ունեցել իր ստանձնած միսսիան աջողութեամբ գլուխ տանելու։

գ) «Հօրիզօնը» բուն մեղաւոր Մեսրոպ եպ.-ին գիտակցաբար անմասն է համարել տանուլ տուած իրաւունքի գործում և Մեսրոպ եպ.-ը, «Հօրիզօնի» խմբագրականով խօսելուց յետոյ, յանցաւոր լռութիւն է պահել ու այդպիսով կամաւ թոյլատրել, որ վարկաբեկվի Էջմիածինն ի [illegible]։

դ) «Մշակը» յարուցած հարցում եղել է կորեկտ, անաչառ և յայտնի բանակցութեանց թղթերի հրատարակմամբ ապացուցել, որ Էջմիածինն իրանից կախվածն արել է օրէնքի սահմաններում, որ «Հօրիզօնը» կեղծաւորաբար է մօտեցել հարցին և մէջ չը բերելով բոլորովին Մեսրոպ եպ.-ի ունեցած մասնակցութիւնն ու անաջողութիւնը՝ թաքթաքաբար պաշտպանել է Մեսրոպին ընդդէմ Էջմիածնի Գահակալի, որ

յամենայն դէպս այս խնդրում եղել է իր իրաւունքի գիտակցութեան և պարտքի կատարման ուղիի վրա ու բնաւ արժանի չէ դատապարտութեան այս դէպքում։

ե) Այս հարցում ճիշդ ասել է միայն «Մշակը» և եղել ազնիւն ու վայելուչը բանակռուող կողմերից։

Թաւրիզ Vespasian

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

II

Մեր նախընթաց նամակով շեշտեցինք այն թիւր հասկացողութեան մասին, որով ղեկավարվում է դեռ մեր առևտրական դասը այն ոչ-պատուաբեր վերաբերմունքի մասին, որով համակված է նա դէպի իր ստորադրեալը։ Ներկայով մեր ցանկութիւնն է լրացումներ անել, որոնք որքան էլ անհաւատալի և արտաքուստ զաւեշտական երևան ընթերցողին, իրականութիւն են և բովանդակութեամբ խիստ ողբերգական։

Երիտասարդի մէկը պաշտօն գտնելու նպատակով գալիս է Կովկասի գլխաւոր քաղաքներից մէկը և դիմում է մի լուրջ ֆիրմայի կոչում ունեցող առևտրական հաստատութեան գրասենեակը։ Գրասենեակի հաշուապահական մասում ասում են, որ բաց տեղ կայ, միայն պէտք է վարչութեան դիմել։

«Ինձ առաջնորդեցին վարչութեան առանձնասենեակը,—պատմում է երիտասարդը.—մի մեծ գրասեղանի շուրջ նստած էին 5 հոգի. մէջտեղ նստածը մի խիստ դէմքով ծերունի էր. գլուխս խոնարհեցի անձայն։

«— Հը՞, ի՞նչ խօսք ունես,—հարցրեց ծերունին։

«— Լսելով որ բաց տեղ կայ ձեր գործերում, գործ խնդրելու եմ եկել։

«— Գնա, գնա. քեզ համար տեղ չը կայ մեր գործերում, էդ բեխերը որ քոնն են, դու գործ անել չես կարող, անջախ բեխերիդ հետ խաղաս։

«Մի վայրկեան ապշած, սառած մնալուց յետոյ՝ սթափվեցի և անիծելով բեխերիս երկարութիւնը՝ դուրս եկայ վարչութեան առանձնասենեակից,—վերջացրեց երիտասարդը»։

Մի ուրիշը պատմում է.

«Գործ խնդրելու համար երբ ուզում էի ներկայանալ գործատիրոջ, գործակատարներից մէկը, մի ակնոցաւոր, մօտեցաւ ինձ և շատ քաղաքավարի կերպով յօզում ինձ առաջարկեց հանել ակնոցս. երբ զարմանք յայտնեցի, առարկելով որ կարճատեսութեան պատճառով եմ ակնոց կրում, պատասխանեց, որ իրանց խաղէինը տանել չէ կարողանում ակնոցաւոր գործակատարներին։

«— Ես ինքս էլ երբ ստիպված եմ լինում օրը մի քանի անգամ մտնել մեր տիրոջ կաբինէտը, պէտք է ամեն անգամ ակնոցս հանեմ,—ասաց ինձ գործակատարը»։

Մի առևտրական թղթակից, որը պատիւ ունէր մի ընկերութեան վարչութեան կաբինետում իր գրասեղանը ունենալ, պատմում է ինձ, որ տանել չէր կարողանում վարչութիւնը, երբ գործ խնդրողները մաքուր հագնված, օսլայած շապկով և փողկապով էին իրան ներկայանում։ Մի անգամ մի երիտասարդ գործ խնդրելիս ձեռքերը ետևը դրած ներկայացաւ վարչութեան. բացասական պատասխան ստանալուց, դուրս գալուց յետոյ, վարչութեան մի անդամը իր զայրոյթը յայտնեց, որ ձեռքերը ետևը դրած եկել են, առանց ամաչելու գործ են խնդրում։

«Այդպէս խօսող դիրեկտորը պարսկաստանցի էր, երկար տարիներ Ռուսաստանում ապրած,—ասաց թղթակիցը,—իսկ Պարսկաստանում ձեռքեր ետևում պահած ներկայանալը անպատշաճ է»։

Մի կառավարիչ պատմում է, որ մի օր ընդհարում ունեցաւ իրանց վարչութեան անդամի հետ, անպատուութիւն կրեց վերջինից և նոյն իսկ ի ներկայութեան գրասենեակում ծառայողների՝ ապտակ էլ կերաւ։

«— Գործը տուեցի դատարանին և վկայ ցոյց տուի հէնց գրասենեակի ծառայողներին,—ասում է ինձ կառավարիչը,—բայց հիասթափութիւնս կատարեալ էր, երբ բոլոր ծառայողները անխտիր համոզեցին ինձ, որ յետ վերցնեմ խնդիրս ընդունելով յանցաւոր ինձ,«որովհետև միևնոյն է,—ասացին, մեզնից ոչ ոք ի վնաս մեր տիրոջ վկայութիւն տալ չէ կարող, թէկուզ աւետարանի վրա էլ երդվեցնեն. չէ՞ որ հակառակ դէպքում մեր պաշտօնից պէտք է զրկվենք»։

Մի կառավարչի օգնական պատմում է.

«Նշանած էի և պիտի ամուսնանայի Ս. քաղաքում։ Նամակով դիմեցի վարչութեան, որ մի ամսով արձակուրդ տայ՝ գնալ ամուսնանալ և վերադառնալու համար։ Իրաւունք և յոյսեր տուին, որ ամուսնանալուց յետոյ զուցէ հէնց կառավարչի պաշտօն էլ տան Ս. քաղաքում։ Ուրախ սրտով եկայ ամուսնացայ, և դեռ ամիսը չը լրացած՝ նամակ եմ ստանում, որ ինձ համար առանձին գործ գտնեմ, արձակված եմ պաշտօնից։ Երևակայեցէք դրութիւնս. ի՞նչ յոյսերով եկայ և ի՞նչ եմ ստանում։ Ցուսահատութիւնս կատարեալ էր. ճանապարհորդական ծախքերի ենթարկվելով՝ գալիս ներկայանում եմ վարչութեան, իմանալու պատճառը այդպիսի վարմունքի։ Եւ ոչ մի բացատրութիւն։

«— Մենք ամեն վայրկեան իրաւունք ունենք մեր բոլոր ծառայողներին, ամենաստորինից սկսած մինչև ամենաբարձրը արձակել, առանց որևէ բացատրութիւնների մէջ մտնելու,—պատասխանեց ինձ դիրեկտորներից մէկը։

«Եւ եթէ իմ ազգականներից մէկը իմ այդ յուսահատ վայրկեանին ինձ օգնութեան ձեռք չը մեկնէր, շատ հաւանական էր, որ իմ մեղրամիսը եղերերգութեամբ վերջանար»,—վերջացրեց խօսքը կառավարչի օգնականը։

Մի կառավարիչ պատմում է.

«Կինս հիւանդացաւ. բժիշկների խորհրդով դիմեցի վարչութեան, որ իրաւունք տայ մի ամսով գործերը յանձնեմ օգնականիս, կնոջս տանեմ օդափոխութեան։ Դիմումիցս մի շաբաթ անց՝ կրկին բժիշկների խորհրդով՝ մտադրութիւնս փոխեցի, դիմեցի մի երկրորդ նամակով վարչութեան, որ, գոհութիւն Աստուծոյ, այլևս կարիք չունեմ բացակայելու կնոջս դրութեան բարելաւման առիթով։ Փոխանակ նամակներիս պատասխանելու, վարչութիւնը վերցնում մի նոր կառավարիչ է ուղարկում իմ փոխարէն։ Երևակայեցէք դրութիւնս. դիմում եմ, խնդրում, աղերսում, բայց որոշումը մնում է անդրդուելի. և ես քոռ ու փոշման, անխնելով կնոջս հիւանդութիւնը, հեռանում եմ պաշտօնից»։

Մեր այս թւումներին վերջ չի լինի, եթէ շարունակենք ընթերցողի համբերութիւնը ի չարը գործ դնել։ Հաւատացած ենք, որ ով շատ ու քիչ մօտ է առևտրական աշխարհին, աւելի սխրալի յայտնութիւններ կարող է անել, քան մենք։ Առևտրականի համար աւելի դժուար է իր քթի թաշկինակը փոխել, քան իր ստորադրեալ պաշտօնեաներին։ Եւ եթէ դուք օտար առևտրական հաստատութիւնների մէջ ծառայողներ կը գտնէք երկար տարիներ պաշտօնավարած, հայ ֆիրմաներում ընդհակառակը կը տեսնէք (մեր խօսքը բացառութիւնների մասին չէ)։ Ի.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի սպանութիւն

Շուլավէր, 1 սեպտեմբերի

Ինչպէս երևում է, ալկոհոլի ազդեցութիւնը գնալով աւելի տարածվում է մեր գիւղացիների մէջ և պատճառ դառնում վէճերի և սպանութիւնների։

Այսօր Պօղոս Դուլեանի գինետանը երկու արբած մարդիկ վէճի են բռնվում, և վէճը այնքան է տաքանում, որ սերերով ուզում են իրար յօշոտել. կռւի տաք ժամանակին Դուլեանի որդի Աւետիքը մէջն է ընկնում կռւողներին խաղաղեցնելու նպատակով, բայց ծանր վէրք ստանալով ստամոքսից՝ խսկոյն տեղն ու տեղը անշնչանում է։ Սպանվածը թողնում է կին և երեք զաւակ։ Հայրը կսկիծից մօտ է խելագարութեան։

Գրիգոր Բալասանեան

Կատաղի փոթորիկը

Հին-Նախիջևան, 24 օգոստոսի

Այսօր, ցերեկվայ ժամը 5-ին, չը տեսնված կատաղի փոթորիկ բարձրացաւ Մասիսների կողմից, արևմուտքից, որը տևեց 25—30 րօպէ և ողջ բուսականութիւնը տակն ու վրա արեց։ Փոթորիկը արմատախիլ արեց Նոր-Նախիջևանում և շրջակայ գիւղերում հարիւրաւոր ծառեր, ջարդեց ապակիներ՝ խեցեղէն աման-չամաններ։

Փոթորիկը բամբակի ցանքսերին խոշոր վնասներ հասցրեց, թափելով ծաղիկների ու պտուղի մի որոշ մասը։ Թափվեցին փչացան աշնանահաս կամ «ձմռնուկ» կոչվող տանձ, խնձոր, ալուչա և այլ խակ պտուղները։ Փոթորիկը խլեց տարաւ տակուէին կալատեղերից մարագները չը հաւաքած զարմանի մի մասը, ցրեց խոտի դէզեր։ Իսկ կոտրատած ծառերի ճիւղերին հաշիւ չը կայ։ Նման փոթորիկ չեն յիշում անգամ ծերերը։ Այս փոթորիկը զգալի վնաս հասցրեց գիւղատնտեսութեան։

Ա. Տէր-Ստեփանոսեանց

Ցարվայ բերք Մեղրիի շրջանում

Մեղրի, 29 օգոստոսի

Ուշացած գարնան շնորհիւ այս տարի բամբակը սովորականից ուշ սերմվեց, որով և բամբակի բերքը միջակից էլ պակաս է, չը նայած որ ազատ էր հիւանդութիւնից։ Լաւ է խաղողի բերքը և ազատ՝ սնձային հիւանդութիւններից։ Առատ միրգ կայ թէ Մեղրիում և թէ շրջակայքում, որը անյարմար ճանապարհների հաղորդակցութեան շնորհիւ ծառայում է միայն գիւղացոց՝ իրանց ներքին-տնային գործածութեան համար։

Սար գիւղերի գարնանացանը, որ ուշացել էր, բոլորովին արդիւնք չը տուեց, երկարատև երաշտը—մայիսից մինչև օգոստոսի վերջը—այրեց, խանձեց ամեն ինչ, իսկ աշնանացանը շատ քիչ արդիւնք տուեց։ Նրանք, յուսախաբ լինելով անցեալ տարվայ վերաբերմամբ, անհամբեր սպասում են անձրևի, որ նորից ցանեն աշնանացանը, յուսալով լաւ գալոյի, բայց երկինքը խուլ է, չը կայ այդ փրկարար միջոց անձրևը։

Սարերում արածացնելու խոտը այս տարի չը լաված պակաս էր, և քոչւորները, որ իրանց անասունների հօտերը մինչև օգոստոս պահում էին սարերում, յուլիսի բակզբից ստիպված եղան յետ քոչվել դէպի տափարակները, խոտ չը լինելու պատճառով։ Սարերից, հովի տեղ, երաշտի հոտ էր փչում։

Խոտի անհեղողութիւնը նուազ լինելով՝ այս տարի շատ քիչ խոտ կայ ձմեռվայ պաշարի համար. պակաս է և դարմանը։

Եթէ առաջիկայ ձմեռը խիստ լինի և երկարատև, անկասկած անասունների կեսի սովը անխուսափելի կը լինի առանց այն էլ այս տարի լղար մնացած անասունների համար։

Ջրի չը տեսնված պակասութիւնը ամեն տեղ էլ զգալի է, իսկ սակաւաջուր գիւղերում բուսականութիւնը խանձվել է երաշտից և աշնան տպաւորութիւն է թողնում։ Մեղրիի գետակը, որ սովորական տարիներում առատութեամբ կը թափվէր Արաքս գետը, այս ամառ չորացել և առուների ակունքը—գաննա—հողով են կապել ու նրանցից ցած գետը չոր է։ Իսկ Արաքս գետը փոխվել է մի աննշան գետակի։

Խրոնիքական դարձած կենսական մթերքների թանգութիւնը այս տարի էլ սպառնում է գիւղացուն, մանաւանդ սար գիւղացիներին։ Վերջինները բացի այն որ տարվայ—շատերը նոյնիսկ կէս տարվայ—հացն էլ չունեն և դեռ պէտք է գնեն սերմացու ցորեն էլ։ Այո, ծանր է ներկայ տարին գիւղացիների համար։

Սար գիւղերում ցորենի պուդը ծախվում է 1 ր. 60 կ., գարին 1 ր. 40 կ., իսկ Մեղրիում, կշռի տակ, ցորեն չէ գալիս, այլ զանազան տեսակի ալիւր, որոնց մէջ բացի ցորնալիւրից շատ բաներ է պարունակում և ծախվում է 2 ր. 10 կ.—2 ր. 20 կ., կարագ խոզի պուդը, որ դժուար է գտնվում, 16—18 ր., պանիրը 6—8 ր., տաւարի մսի ֆունտը 8—10 կ., ոչխարինը՝ 14—15 կ., դմակը 25—30 կոպէկ։

Եփրեմ Վարդանեան

Դաժան մարդասպանութիւն

Շնող գիւղ, 1 սեպտեմբերի

Որպէս ապացոյց այն բանի, թէ որպիսի աննշան պատճառներից դրդված մարդիկ վճռում են մարդասպանութիւն գործել, առաջ կը բերեմ հետևեալ դէպքը։

Մեր հարևան Արճիս գիւղացի Ս. Ցովհաննիսեանի եզները մտնում են նոյն գիւղացի Գ. Մելքոնեանի բաղը։ Վերջինս ճանաչելով եզներին և իմանալով թէ նրանք ում են պատկանում, իր բաղից դուրս է անում և տանում եզնատէր Ս. Ցովհաննիսեանի բաղը անում։ Սա էլ, տեսնելով իր եզները իր բաղում և իմանալով գործի էութիւնը, սկսում է հայհոյել Մելքոնեանին նրա տարօրինակ վարմունքի համար։ Ս. Ցովհաննիսեանի հօրեղբօր որդի Ցովհաննէսը, նկատելով այդ, խառնվում է վէճին, օգնութեան է համնում իր ազգականին և Մելքոնեանին եղանով մի քանի հարուած հասցնում։ Մելքոնեանն էլ, իր հերթին, վրա է թռչում, վերցնում կացինը և հակառակորդի գլխին մահացու հարուած հասցնում, որպիսի հարուածից վիրաւորը երկու օրից յետոյ մեռնում է թողնելով կնոջը, երեք երեխայի և իր երկու այրիացած հարսներին։ Այդ ամբողջ ընտանիքի միակ կերակրողը սպանված Ցովհաննիսեանն էր։

Բ. Մկրտումեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ծշգվում է այն լուրը, որ հանգուցեալ Նատալիա Շիօյեանի ժառանգները առաջել են պահանջ անել Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեանը։ Ժառանգների հաւատարմատար Բէբուրիշվիլին իր պահանջագրի մէջ մանրամասնում է հետևեալը։ Ն. Շիօյեանը կտակեց Թիֆլիս քաղաքին իր բոլոր անշարժ ու շարժական կայքը, որ կազմում են Գոլովինսկի պրօսպէկտի վրա գտնվող քարէ մի տունը, (որ այժմ վերանորոգվում է), մի քարվանսարայը և 60,000 րուբլու դրամագլուխը։ Նուիրաբերութիւնը արված էր այն պայմանով, որպէսզի քաղաքը բանայ արհեստաւորաց կամ տեխնիկական դպրոց հայերի համար, իսկ որևէ պատճառով այդ դպրոցները չը բանալու դէպքում, քաղաքը պէտք է ուղարկէր դրամագլխի տոկոսիքով ու կալուածքի եկամուտով երիտասարդ հայերի՝ արտասահմանում ուսանելու։ Շիօյեանի մահից յետոյ անցել է 34 տարի։ Քաղաքը մինչև այժմ չէ կատարել կտակի տրամադրութիւնները։ Եւ այժմ հանգուցեալի ժառանգները 986-դ յօդուածի հիման վրա պահանջում են վերադարձնել կտակած գումարը և կալուածքը իրանց տոկոսիքով հանդերձ, որ նրանց հաշւով կազմում է մի միլիոն երկու հարիւր հազար րուբլի։

◆ Բրիւսէլից նոր հեռագիր ստացվեց այն մասին, որ Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի կենտրոնական վարչութիւնը համաձայն է բաւարարութիւն տալ գործադուլ ծառայողների պահանջներից դարձեալ երեքին այն պայմանով, եթէ ծառայողները վերսկսեն աշխատանքները սեպտեմբերի 6-ին, այսինքն երէկ։ Եթէ աշխատանքները չը վերսկսվեն, վարչութիւնը իրան իրաւունք է վերապահում արձակված համարել աշխատանքից խուսափող ծառայողներին և նրանց տեղ հրաւիրել նորերին։ Ինչպէս յայտնի է, երէկ էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը չը վերսկսվեց։

◆ Սեպտ. 10-ին նշանակված է Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի տեղի հարցով զբաղվող մասնաժողովի նիստը, որից յետոյ կը լինի նաև մի վերջին նիստ ևս պոլիտեխնիկումի տեղի չարաբաստիկ հարցի աւարտական լուծման համար։

◆ Ներկայումս Թիֆլիսում է Պետական Դումայի անդամ Կարլ Ջխէիձէն, որ ժողովել է բաւականին նիւթ Կովկասի ընթացիկ կեանքին վերաբերեալ։ Այս օրերս Ջխէիձէն կը մեկնի Պետերբուրգ։

◆ Զուբալովեան Ժողովրդական Տան ռուս թատրոնական սէզոնի բացումը նշանակված է վաղը։ Խումբը կը ներկայացնէ Օստրովսկու «Արդիւնաւոր պաշտօնը»։

◆ Արտիստական թատրոնում այս 1913—1914 թ. թ. սէզոնին ներկայացումներ է տալու դարձեալ Տուգանովի կազմակերպած դրամատիքական խումբը։ Սէզոնի բացումը տեղի կունենայ սեպտ. 23—25-ին։

◆ Արքունական թատրոնի օպերային խմբի արտիստ-արտիստուհիները համարեա բոլորը արդէն Թիֆլիսումն են։ Ներկայումս թատրոնի արհեստանոցներում տեսնվում են սէզոնի սկզբի առիթով բոլոր անհրաժեշտ նախնական պատրաստութիւնները։ Այս տարի Պալիէվը մտադիր է բեմ հանել մի քանի երաժշտական նորութիւններ ևս։

◆ Հայ դրամատիկ խումբը այս տարի, ինչպէս յայտնի է, լինելու է ոչ լրիւ կազմով Աբէլեանի կազմած խմբի պատճառով, որի մէջ կային բաւական հին փորձված դերասան-դերասանուհիներ։ Արտիստական թատրոնում հայ խմբի կազմը մօտաւորապէս լինելու է հետևեալը. կին ույժեր՝ տ. տ. Սիրանոյշ, Ազատեան, Արմէնեան, Գիւզալեան, Զարիֆեան, Ցասմիկ և այլն. տղամարդ ույժեր՝ Զարիֆեան, Սևումեան, Արմէնեան, Մանուէլեան, Տէր-Առաքելեան, սկսնակ դերասան Մուրադեան և Թիւրքքահյ նոր դերասան Փափազեան։ Սէզոնի բացման առիթով որոշված է խաղալ Շանթի «Հին Աստուածները»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 6 սեպտեմբերի

«Մշակի № 190-ում տպված է մի յօդուած ու տակը, ստորագրութեան տեղը, գրված է «Տասն անձինք»։

Յօդուածը վերաբերում է կաթողիկոսական վերջին կոնդակին՝ հայոց եկ.-ծխական դպրոցների մասին։

Այդ կոնդակով առաջարկվում է թեմակալ առաջնորդներին ներկայացնել նահանգապետներին հայոց դպրոցների ուսուցիչների ցուցակը. իսկ նահանգապետները, ինչպէս յայտնի է, իրաւունք ունեն իրանց ունեցած տեղեկութիւնների հիման վրա, առանց բացատրութեան, չընդունել ուսուցիչներից ում որ անյարմար գտնեն ինչ-ինչ պատճառով։

Ցիշեալ յօդուածում կան այնպիսի ակնարկներ, որոնք ստիպում են ինձ ակամայ տալ մի քանի բացատրութիւններ։

Ահա այդ ակնարկները. «Մի քիչ տարօրինակ էր թւում,—ասված է յօդուածում,—որ Կաթողիկոսը այդպիսի մի կարևոր հարցի մէջ կանխապէս խորհրդակցած չը լինի իր մշտական խորհրդակիցների հետ՝ Մեսրոպ եպիսկոպոսի և իրաւագէտի հետ, որոնց նա յաճախ զանազան յանձնարարութիւններ էր տալիս կառավարչական բարձր շրջանների մօտ»։ Մի քանի տողերից յետոյ, շարունակութեան մէջ, աւելացված է. «Ծշգվեց այն ենթադրութիւնը, որ Կաթողիկոսը, նախ քան կոնդակ արձակելը, երկար ժամանակ բանակցութիւններ է վարել, դիմումներ է արել հէնց իրա՝ Մեսրոպ եպիսկոպոսի և նրա խորհրդակիցների միջոցով...»։ Իսկ յօդուածի վերջը այդ միտքը նորից կրկնվում է հետևեալ խօսքերով. «Որքան մեզ յայտնի է, Կաթողիկոսը, նախ քան իր կոնդակի արձակելը, ուղարկել է Թիֆլիս Մեսրոպ եպիսկոպոսին կառավարութեան թուղթը՝ խորհրդակիցների կարծիքը և եզրակացութիւնը իմանալու»։

Ցիշեալ տողերը առիթ են տուել ոմանց հաւատալու, թէ իբր Թիֆլիսում խսկապէս կատարվել է, ինչպէս եղել է առաջ համանման դէպքերում, խորհրդակցութիւն և Կաթողիկոսի կոնդակն էլ հետևանք է խորհրդակիցների արտայայտած եզրակացութեան։

Իսկ յօդուածի մէջ գործադրված մի քանի դարձուածքներ, ինչպէս, օրինակի համար՝ «իրաւագէտ», որը Կաթողիկոսի յանձնարարութեամբ դիմումներ է արած կառավարչական բարձր շրջանների մօտ, կամ «մշտական խորհրդական» և այլն՝ առիթ են տուել ենթադրելու, որ ես ևս մասնակցած եմ այդ տեսակ խորհրդակցութեան։

Եւ ահա թէ ինչու դիմում են ինձ և խնդրում, որ պարզեմ, թէ իսկապէս եղե՞լ են Թիֆլիսում խորհրդակցութիւններ կառավարութեան նոր պահանջի մասին Կաթողիկոսի կոնդակի արձակումից առաջ և ես էլ արդեօք մասնակցե՞լ եմ այդ խորհրդակցութիւններին թէ ոչ։

Ի պատասխան այդ դիմումների և այս հարցով հետաքրքրվողների պարտք եմ համարում յայտնել, որ ոչ Էջմիածնից ու ոչ էլ Թիֆլիսի առաջնորդարանի կողմից այդ հարցի մասին ոչ ոք ինձ չէ հրաւիրել խորհրդակցութեան և միանգամայն մասնակից չեմ։ Ինչպէս ստուգեցի, Թիֆլիսում նոյնիսկ ոչ մի խորհրդակցութիւն չէ կատարված։ Կարգադրութիւնը կատարված է Էջմիածնում և միմիայն մի քանի հոգևորականների խորհրդակցութեամբ. ներկայ դէպքում, հակառակ ընդունված սովորութեան, աւելորդ է գտնված իմանալու հասարակութեան կամ նրա ներկայացուցիչների կարծիքը։

Էջմիածնում կատարված կարգադրութեան մասին ես իմացայ լրագիրներից. տպաւորութիւնը ճնշող էր և յուզիչ. այդ տպաւորութեան տակ ես իսկոյն յայտնեցի իմ պատճառաբանված կարծիքը Էջմիածին ում որ հարկն էր։

Ըստ իմ կարծիքի, 272-րդ յօդուածը, որի վրա հիմնված է կառավարութեան պահանջը, չէ վերաբերում մեր դպրոցներին, քանի որ վերջիններիս համար յատուկ օրէնք պէտք է համարել Պոլօժէնիան և 1874 թ. կանոնները. իսկ Պոլօժէնիայի և 1874 թ. կանոնների իմաստով մեր եկեղեց.-ծխական դպրոցները գտնվում են հոգևոր իշխանութեան իրաւասութեան ներքոյ և նրա հսկողութեան տակ։

Եթէ Էջմիածինը նայէր այս տեսակէտից հարցի վրա, այն ժամանակ նա, անհամաձայն լինելով կառավարութեան առաջարկութեան հետ, իրաւունք ունէր և պարտաւոր էր միանգամայն օրինական եղանակով դիմելու կառավարիչ սենատին՝ պարզաբանելու ու բացատրելու օրէնքի իմաստը, որովհետև պետական հիմնական օրէնքով վիճելի դէպքերում օրէնքի իմաստը պարզաբանելու իրաւունքը վերապահված է միմիայն կառավարիչ սենատին։

Եւ եթէ այդ քայլը Էջմիածնի կողմից կատարված լինէր, երբէք այդ հակաօրինական չէր նկատվի։

Այժմ էլ ուշ չէ սխալը ուղղելու՝ ցոյց տրված օրինական եղանակով։

Էջմիածինը պէտք է զգայ ու կատարի իր այդ պարտականութիւնը, եթէ նոյնիսկ ապարդիւն էլ անցնի այդ աշխատանքը։

Աւելի լաւ է գէթ ուշ, քան թէ ոչ երբէք։

Սամսոն Ցարութիւնեան

—

Բագու, 31 օգոստոսի

Բագւում երիտասարդ և սկսնակ գրողների մի խումբ ձեռնարկել է հրատարակելու մի շարք գրական ժողովածուներ «Լուսաղէմին» անունով և կօօպերատիվ հիմքերով։ Ներկայումս խմբագրվում է ժողովածուի առաջին գիրքը և տպագրութեան կը յանձնվի մինչև սեպտեմբերի 10—15-ը, որից յետոյ կը ձեռնարկվի խմբագրելու երկրորդ գիրքը։

Ժողովածուների խմբագրութիւնը հրաւիրում է աշխատակցելու բոլոր երիտասարդ և սկսնակ հայ գրողներին։

Նիւթեր ուղարկել և հրատարակութեան պայմանների մասին տեղեկութիւններ ստանալ կարելի է առ այժմ Ա. Ալչուճեանից (Բագու, Մագավինևայա փողոց տուն № 16). օտար քաղաքներից դիմել՝ Баку, почтовый ящикъ № 260, В. А. Туманяну.

Վաղարշակ Թումանեան

—

Բագու, 25 օգոստոսի

Ցովհ. Ադոնցը «Մշակի» № 167-ում գրում է։

«Հաստատ աղբիւրից տեղեկացել ենք, որ Զանգեզուրի գաւառի Բռնակոթ գիւղի ծխ. դպրոցի ուսուցիչներից մէկի՝ Գէորգ Հայրապետեանի ուսման վկայականը գնելով նախկին խանութպան Արշակ Ցակովբեան Պօղոսեանի տրամադրութեան տակ՝ հնարաւորութիւն է տուել վերջինիս ուրիշի անունով ուսուցչութեան պաշտօն վարելու Նուխու շրջանի գիւղերից մէկում անցեալ 1912—13 ուսումն. տարում»։

Ի պատասխան այդ տողերի հարկ եմ համարում ասել, որ ես նոր չէ, ինչ ուսուցչութեամբ եմ զբաղվում, այլ չորս տարի սրանից առաջ։ Վերջին 1912—13 ճեմական տարում պաշտօնավարել եմ ոչ թէ Նուխու շրջանի գիւղերից մէկում, այլ Ղազախի շրջանի Աչա-Ջուր գիւղում (Թիֆլիսի և Իմերէթի թեմ) իմ իսկական անունով, ինչպէս և յայտնի եմ եղել ուսուցչութեան ասպարէզում՝ Արշակ Ցակովբեան Պօղոսեան, այլ ոչ թէ՝ ինչ-որ Գէորգ Հայրապետեան, ինչպէս կարող են հաստատել թեմի առաջնորդի № 98 գրութիւնը և թեմ. տեսուչ Ց. Տէր-Միրաքեան ու գիւղի ժողովուրդը։

Որ Ց. Ադոնցի գրածը զուտ զրպարտութիւն է, այդ մասին խօսք լինել չէ կարող. և վերջապէս ինչ կեղծելու կարիք ունէի, քանի որ նոր չէի պաշտօնավարում, և ես արդէն ճանաչված էի թեմ. առաջնորդների և տեսուչների կողմից որպէս արժանաւոր ուսուցիչ, ինչպէս կը պարզեն իմ «գոհունակութեան թղթերը»՝ ստացած զանազան տեղերից և տեսուչներից։

Ց. Ադոնցն սկզբում գրում է, որ հաստատ աղբիւրից է քաղել այդ տեղեկութիւնները և յետոյ աւելացնում. «Ցանկալի է իմանալ թէ ճիշդ է արդեօք այդ»։ Եթէ «հաստատ աղբիւրից» տեղեկութիւն ունէր, էլ ինչու է ցանկութիւն յայտնել ստոյգն իմանալու։

Այս ամենից յետոյ Ց. Ադոնցը այս նամակը լոյս տեսնելուց յետոյ մի շաբաթվայ ընթացքում եթէ հրապարակով ներողութիւն չը խնդրի իր արած զրպարտութեան առիթով, ես ինձ իրաւունք կը համարեմ գործը յանձնել մարմնաւոր իշխանութեան՝ դատարանին։

Ուսուցիչ՝ Արշակ Ցակովբեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կ. Պոլսում պաշտօնավարող ռուսաց և աւստրիական դեսպանները շարունակ համոզում են Բ. Դրանը՝ շտապել հաշտութեան դաշնագիր ստորագրելու Բուլղարիայի հետ։ Թիւրքիան, ինչպէս այժմ պարզ է, յամառ կերպով պնդում է իրան թողնել Դէմոտէկան և Օրթ-քեօյը, որոնք կազմում են Ադրիանուպոլսի ամենագլխաւոր ռազմակէտերը։

◆ Սօֆիայից հեռագրում են, որ բուլղարական զօրքերի մէջ նորից յուզմունքներ են առաջ եկել ընդդէմ կառավարութեան։

◆ Սկուտարի շրջանում ժողովվել են 10,000 զինված ալբաններ, որոնք պատրաստ են յարձակվելու սերբերից և չերնոգորցիներից գրաւված վայրերի վրա։

◆ Արաբիայից տեղեկացնում են, որ Մէդինէում ագրարային հողի վրա անկարգութիւններ են ծագել։ Մեդինէն պաշարված է։

◆ Չերնոգորիայում սպասվում է մինիստրական ճգնաժամ։

◆ Պարսկաստանի մի քանի կէտերում գլուխ է բարձրացնում դարձեալ անիշխանութիւնը։

◆ «Пет. Газ.»-ի մէջ գեներալ Բաղիխովը ի տեղեկութիւն իշխանութիւնների յայտնում է, որ Չինաստանը վերակազմում է իր զօրքը և շուտով յարձակվում է գործելու Ռուսաստանի վրա։

◆ Ռուսաց ժող. լուս. մինիստրութիւնը 100 հազար րուբլի յատկացրեց Մոսկվայի կանանց բարձր դասընթացք-

նելի նոր շինութիւն կառուցանելու համար: [illegible]

◆ Սեպտեմբերի վերջերին և հոկտեմբերի ընթացքում Միլանում հանդէսներ են կայանալու աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Վերդիի յիշատակին:

◆ Գերմանիայում, վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, գոյութիւն ունեն 92 սօցիալիստական հրատարակութիւններ: Այդ հրատարակութիւնների բաժանորդների ընդհանուր թիւը կազմում է 1.465,000: Սօցիալիստական լրագիրներից ամենախոշոր «Vorwärts»-ը իր տարեկան հաշւեկշիռը փակեց աւելի քան 200 հազար մարկի օգուտով, թէև նրա տիրաժը, համեմատած անցեալ տարւայ հետ, պակասել է ամբողջ 13 հազարով:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

6 սեպտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ: «Սավօյ-Օտէլ» հիւրանոցում ռուսաց փոխ-հիւպատոս Բլիւտէն բացեց ռուսական տնայնագործութեան իրերի ցուցահանդէսը, որ ունի յաճախորդների մեծ թիւ:

ՆԻԿՕԼԱԵՎ: Գործադուլը շարունակւում է: Նաւահանգիստը և երկաթուղագիծը լի են հացատիկներ բեռնած վագօններով:

ՌԻԳԱ: Աշխատանքները մասամբ վերսկսվում են:

ԼՕՆԴՕՆ: Հանրակառքերի ծառայողները գործադուլ սկսեցին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պօղօլի նահանգը յայտարարվում է վտանգաւոր՝ խոլերայի կողմից:

ԿԻԵՎ: Մեղուաբոյծների համագումարը ընտրեց մշտական բիւրօ համառուսական մեղուաբուծական համագումարներ կայացնելու համար: Հետեւեալ համագումարը կայանալու է Մօսկվայում 1915 թ-ին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԻՆԻՍՏՐԸ ՑԻՐԿՈՒՄ ԳԱՍՏՐՈԼՆԵՐ

Արտասահմանեան օրաթերթերը մի սենսացիօն տեղեկութիւն են հաղորդում: Միացեալ Պետութիւնների արտաքին գործերի մինիստր Բրայանը պայմանագիր է կապել մի մեծ շարժական ցիրկի տիրոջ հետ 12 «ներկայացումների» համար և պարտաւորվել է հանդէս գալ իբրև քաղաքական թեմայով դասախօսող ամեն օր լարախաղացների, ծաղրածուների, կատակերգուների և ձեռնածուների մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Բրայանը յայտնեց, որ արտաքին գործերի մինիստրի չնչին տարեկան ռոճիկը չի ծածկում իր բոլոր ծախքերը, ուստի և նա ստիպված է որոնել «կողմնակի աշխատանք»:

Վաշինգտոնի լրագիրներում արդէն տպվել է յայտարարութիւն Բրայանի առաջիկայ «գաստրօլների» մասին: Առաջինը Բրայանը «հանդէս է գալու» Սօլսբէրի քաղաքում: Միաժամանակ մինիստրի հետ միասին հանդէս են գալու երաժիշտ ծաղրածուներ, ձեռնածուներ և այլն: Բրայանը ամեն մի երեկոյի համար ստանալու է 10,000 դօլլար, համարեա այնքան, որքան Բրայանին վճարում է ամերիկական պետական գանձարանը տարեկան: Բացի դրանից Բրայանը ստանալու է ճանապարհածախք Վաշինգտոն գնալ-գալու համար: Բրայանը հարկադրված ամեն ներկայացումից յետոյ մեկնելու է Վաշինգտոն այն հաշւով, որպէսզի վաղ առաւօտ լինի իր մինիստրական առանձնասենեակում:

Բրայանի վճիռը իսկապէս սենսացիա է առաջ բերել Ամերիկայի հասարակական շրջաններում: Հաւանօրէն դրա հետեւանքն այն կը լինի, որ շուտով կօնգրէսին օրինագիծ կը ներկայացվի մինիստրական ռոճիկները աւելացնելու մասին:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հրատարակիչ՝ ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թ-ի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը (ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱՔՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., [illegible]

[illegible] գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.: Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պոստատար գնացքը № 4Д. 3—7 ժ. 32 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագօններով)—10 ժ. 50 ր. առ.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.: Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ք ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հիւ.:

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆՍԱՄԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.:

Մ. Գ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հիւ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՁԷ—1—2 ժ. ներքին, երեխայոց հ. և ծաղկահատ: Արեան, մէզի, խուխի հետազօտութիւն:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Գ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՁԷ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—86

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Քաղաքիս ս. Մինաս եկեղեցու բոլոր չափահաս ծխականները կիրակի, սեպտեմբերի 8-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, ԵՐԿՐՈՐԴ և ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ հրաւիրվում են ժողովի յիշեալ եկեղեցի:

Օրակարգի հարցերն են՝

1) Դպրոցի վերաբացման խնդիրը.
2) Երկրորդ քահանայ ունենալու խնդիր.
3) Ընթացիկ հարցեր:

Գործակալ Թիֆլիսի եկ. Բ. մասի՝

Ղևոնդ ք. Մամիկոնեան

747. 2—1

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ

հայոց եկեղեց.-ծխական երկսեռ դպրոցների

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԿԱԶՄՎԱԾ Է:

Հրաւէր չը ստացողները համարվում են ազատ: 742. 3—3

ԻՄ ԿԱԶՄԱԾ

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

Ստանալ ցանկացողները կարող են դիմել՝

1. Ինձ՝ Бебутовская 20.
2. «Գիր» գրավաճառանոց և
3. Միւս հայ գրավաճառներին:

Զեղչ 25%.

Սահակ ա.-ք. Սահակեան

(Ե. Հ. շ.) 694. 8—5

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ

ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ

„SALO—ՊԻՋԻԼԻՆ"

ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց: Գործածելու ձեռնարկը կցվում է արկղիկին: Իսկականը մետաղեայ արկղիններում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.:

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացք:

ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով: Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով:

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում:

(շ.) (П. 22276) 0 35

Русская азбука

и первая книга для чтенія. 3-ье изданіе, цѣна 20 коп.

Յ. ԴՂԲԱՇԵԱՆԻ

Շքեղ, պատկերազարդ դասագիրք, բազմաթիւ պրօպիսներով, հայոց ուսումնարանների համար, յարմարեցրած նրանց կեանքին և ծրագրին:

ՌՈՒՍ-ՀԱՅ ԼԻԱԿ. ԲԱՌԱՐԱՆ, գինը 8 ր.
ՀԱՅ-ՌՈՒՍ ԼԻԱԿ. ԲԱՌԱՐԱՆ, » 6 ր.
ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌԻ ՔՆՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, գինը . . . . 50 կ.
ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑ, Ա. տարի, գինը 25 կ.
» » Բ. գինը 40 կ.

Դիմել՝ А. Дагбашяну.

Въ г. Тифлисъ, Кадетская, № 6.

751. 1—1

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մուշտայիդում նուագող Պապաձիկի ասիական խումբը այսօրվանից նուագում է Վօրօնցօվսկայա փ. № 12 տանը գտնվող «ՍՏԱՄԲՈՒԼ» սրճարանում:

ԽԱԼԻԼ ՔԷՇԻՇՕՎ

(ա. օ.) 748. 3—1

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Ամերիկական յայտնի ԲԵՐԼԻՑԻ մեթօդով յատկապէս կովկասեան դպրոցների համար կազմված

ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

НАША АЗБУКА

որի պատկերների մեծ մասը վերցված են Կովկասի կեանքից:

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊԵԿ:

Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին: Պահեստը «Գիր» գրախանութում:

(Ե. Հ. շ.) 749. 4—1

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՄ

ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ

ամեն տեսակ պատուէրներ ինչպէս կանանց և երեխաների, այնպէս և տղամարդկանց վերաբերեալ՝ շատ ձեռնտու պայմաններով:

Հասցէն՝ Вознесенская ул., Крайній подъемъ, № 4.

Նունէ Մերումեան

(օ. մ.) 736. 3—2

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԷՄ. Ք. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

գրաւոր աշխատութիւններից վաճառվում են մեզ մօտ հետեւեալները.

1) Ընտիր հատ. ա. մ. 5-դ տպ. 80 կ.
2) Ընտիր հատ. բ. մ. 2-դ տպ. 80 կ.
3) Կրօնի պատ. Թ. Ա. Մէնչիսի 1 ր. 25 կ.
4) Խաչեր . . . . 40 կ.

Գումարով գնողներին 10-ից ոչ պակաս 20% զիջումն կը լինի, ճանապարհի ծախսը մեզանից, վերադիր վճարով:

Մեր հասցէն՝ Москва Владиміро-Доморуковская ул. д. Смирнова, кв. 150. Марія М. Назарьянцъ.

(հ. շ.) 708. 6—3

Ռ. ԽԱՆ-ԱԶԱՏ

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

170 պատկերով

Դասագիրք Բ. թեմական և Բ. ծխական դպրոցների համար:

Գինն է 1 ր. 25 կոպ.

Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառներին: Պահեստ «Գիր» գրախանութում:

(Խ. Հ.) 750. 3—1

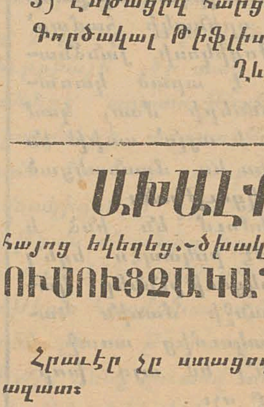

95 ԿՈՊԵԿՈՎ

ՄԵԾ ՀԻԱՑՄՈՒՆՔ Է ՊԱՏՃԱՌՈՒՄ

ՏԱՍԻՆ ԿԱՆԱՐԴԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

[illegible] «Зара», Варшава, отд. 92.

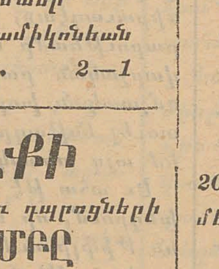

(16,22,31,ս.7) (B. 45724) 4—4

Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնի Թ. ԽԶՄԱԼԵԱՆԻ և Գ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆԻ կազմած

ԿԱՅԾԵՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ դասագրքի Ա. տարին: Գինը 25 կոպ.

Լոյս տեսան և վաճառվում են՝ ԿԱՅԾԵՐ Բ. տարի, գինը 40 կ., ԿԱՅԾԵՐ Գ. տարի—50 կ., ԿԱՅԾԵՐ Դ. տարի—70 կ: Գումարով գնողներին զգալի զեղչ: Բազմաթիւ ձեռագիր օրինակներ քերականական կանոնների շուրջը և շարադրական ու խրատական պատկերներ: Վաճառվում են Կովկասի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում և Ալեքսանդրապոլում՝ կազմողների մօտ: Մեր հասցէն՝ Александрополь. Учителю Геворку Яковлевичу Микаэлянъ. Большая Слободская, № 42.

(օ. մ.) 741. 6—2

Լոյս են տեսել և վաճառվում են

ՆԻԿ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

1) Դասագիրք բնական պատմութեան, կենդանի եւ անկենդան աշխարհներ

Երեք կամ չորս տարւայ դասընթաց ունեցող միդասեան դպրոցների համար կազմված համաձայն եկեղեցական-ծխական դպրոցների ծրագրի, գինը. 50 կ.

ԵՐԿԴԱՍԵԱՆ և ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ.

2) Դասագիրք բնական պատմութեան, մասն I, Մարդ եւ կենդանի, գինը. 60 կ.

3) » » » մասն II, Բոյս » 50 կ.

Բոլոր դասագրքերում էլ օրգանական աշխարհը կազմված է կենսաբանական ուղղութեամբ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

1) Կենդանիների գոյները՝ 15 կ., 2) Թէ ինչու համար է ծաղիկը՝ 15 կ., 3) Թէ ինչպէս են տարածվում սերմերը՝ 15 կ.:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

Մարդու ծագումը, Վիլհէլմ Բոլշէի, թարգմ. գերմ. գինը. . . 40 կ.

(օ. մ.) 699. 10—6

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլայեվսկայա, 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ: Ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4—7-ը:

613. 50—22

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՇ. ՉԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ, ՏԻԳ. ՌԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ կազմած

ԴԱՍԸՆԿԵՐ

1) Առաջին տարի, գունաւոր պատկերներով, 5-րդ տիպ բարեփոխված . . . 40 կ.
2) Երկրորդ տարի, 4-րդ տիպ բարեփոխված . . . . 50 կ.
3) Երրորդ տարի 3-րդ տիպ բարեփոխված . . . . 60 կ.
4) Չորրորդ տարի . . . . 70 կ.

ԴԱՍԸՆԿԵՐՆԵՐԸ թոյլատրված են Օդեսայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձական խորհրդի կողմից որպէս դասագիրք:

Ա. տարւայ Այբբենարան տպվում է ամբողջովին ձեռագրով—բացի դրանից նոր մտցված են դասերի հետ կապ ունեցող նկարչական պարզ գծերով զարգացրած պատկերներ:

Բոլոր տարիներն ունեն արտագրութեան համար բազմաթիւ ձեռագիր յօդուածներ՝ հիմնված ուղղագրական կանոնների վրա:

Երրորդ և չորրորդ տարիների մէջ կան բազմաթիւ ՇԱՐԱԴՐԱԿԱՆ ՋԵՒԱՓՈԽՎՈՂ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ:

Դիմել՝ Թիֆլիս «ԳԻՐ», «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ», Երևան՝ «ԱՐԱՐԱՏ» և Յովհաննիսեան գրավաճառներին և կամ կազմողներին՝ Երևանի թեմական դպրոց:

Գումարով գնողներին կը լինի զեղչ:

(շ. ե. հ.) 647. 12—7

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/4. Տելեֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն:

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ:

Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձեւով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում: Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից: Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առեւտրական Թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առեւտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առեւտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Ստագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ըմմինգտոն և ուր. և 4) Առեւտր. Թղթակցութիւն օտար լեզուներով: Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ: Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար: Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է: Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը: Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում: Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առեւտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և նրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից: (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 284 ունկնդիր, որոնցից 53 հոգի իգական սեռից):

Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(ա. օ.) 556. 0—26

ՈՐԴԻՔ Բ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆՑ Առեւտ. Տան

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ

(Սերգիէվսկայա փողոց № 7.)

ՏԱԼՎՈՒՄ ԵՆ ՋՈՒԼՖԱ-ԹԱՒՐԻԶ ՄԵԿՆՈՂ

Գ. Կ. ՎԱՍԻԼԻԷՎԻ ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ:

◆ Արագընթաց աւտոմօբիլները մեկնում են՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը: ◆

ՏԱԼՎՈՒՄ ԵՆ

Եղբ. Բուդաղեանների Ա/Տ. և Հաջի Հասանի

ֆայտոններ և այլ կառքեր [illegible]

Մեկնում են ամեն օր՝

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ԹԱՒՐԻԶ

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ՇԱՐԱՓԽԱՆԱ (Ուրմիայի լճի ափերը)

ՏԱԼՎՈՒՄ ԵՆ

Եղբ. Բուդաղեանների Ա/Տ. [illegible] տոմսակներ.

Մեկնում է ամեն օր ՇԱՐԱՓԽԱՆԱՅԻՑ—ՈՒՐՄԻԱ (Ուրմիայի լճի ափերը) I, II և III կարգերով (III կարգը [illegible])

Կարելի է ստանալ տոմսակներ [illegible] ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ԹԱՒՐԻԶ I, II և III կարգերի համար:

ՏԵՂԵՐԸ ՀԱՋՈՐԴ ՕՐՎԱ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵԼԻ Է ՔԻՐԵԼ ՀԵՌԱԳՐՈՎ.

Դրամի փոխում. Պարսկաստանի բոլոր քաղաքներ.

[illegible]

(շ.) 577. 10—2

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный